

Юлдашов К.А.

**БӨГӨТ КОЮУ ЧАРАЛАРЫН КОЛДОНУУ ТАРТИБИНДЕ КАМАККА АЛЫНГАН
ЖАКТАРДЫН УКУКТУК МАКАМЫНЫН ТҮШҮНҮГҮ**

Юлдашов К.А.

**ПРАВОВОЙ СТАТУС ЛИЦ, ЗАКЛЮЧЕННЫХ ПОД СТРАЖУ В ПОРЯДКЕ МЕР
ПРЕСЕЧЕНИЯ**

К.А. Yuldashov

**THE LEGAL STATUS OF PERSONS DETAINED IN THE ORDER OF PREVENTIVE
MEASURES**

УДК:342-56/347

Бул илимий макалада бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамын талдоого алынып, алардын мүнөздүү белгилери аныкталган.

В этой научной статье проанализированы правовой статус лиц заключенных под стражу в порядке мер пресечения, определены их характерные признаки.

In the scientific article a legal status of persons takes into custody as a preventive measure is analyzed, their characteristics are defined.

Укуктун бардык тармактары үчүн “укуктук макам” түшүнүгү негизгилердин бири болуп саналат. Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамын аныктоодо анын мазмунун, ошондой эле көрсөтүлгөн жактардын укук субъективдүүлүгү менен болгон катышын так орнотуу керек.

Укуктун субъектинин, укуктук мамилелердин субъектинин, укуктук макамдын, укуктук макамдын жана укук субъективдүүлүктүн катышынын көйгөйлөрү боюнча түрдүү ойлор айтылып келинген.

Алсак, Н.И. Матузов “укук субъекти” жана “укуктук мамилелердин субъекти” түшүнүктөрүн тең маанидеги түшүнүктөр катары аныктайт [1, с.388].

М.Н. Марченко көрсөтүлгөн категорияларды синонимдер катары колдонууга болот деп эсептейт [2, с.263].

Юридикалык адабияттарда дагы бир түшүнүк - “укук субъектинин укуктук абалы” түшүнүгү көп колдонулат. В.Н. Бутылин көрсөтүлгөн “жактын укуктук макамы” жана “жактын укуктук абалы” түшүнүктөрүн укуктар жана милдеттер сыяктуу категориялардын сызыгы боюнча чектейт. Укуктук мамилелердин субъектинин укуктук макамын анын укуктук абалынын өзөгү катары, б.а. мындай жактын негизги укук жана милдеттеринин тутуму катары элестетүүгө болот [3, с.5].

Б.К. Бегичев укуктук макамга (укук субъективдүүлүккө) укук жөндөмдүүлүктү, аракетке жөндөмдүүлүктү, анык бир мазмундагы укуктарды жана милдеттерди кошот [4, с.64-74].

Н.В. Витрук укук субъективдүүлүктү укуктук макамдан ажыратып кароону элестете албайт [5, с.115].

Ошентип, авторлор укук субъективдүүлүктүн мазмунуна укуктарды жана милдеттерди кошушат жана муну менен укук субъективдүүлүк түшүнүгүн кеңейтишет жана бул түшүнүктүн мазмунун зарыл болгон аныктыктан ажыратышат.

Мындан сырткары, Н.И. Матузов укук субъективдүүлүктү укуктук макамга кошкон, ал эми С.А. Зинченко укуктук макамга укук жөндөмдүүлүктү кошту. Л.Д. Воеводин укуктук макамдын конструкциясына укук жана милдеттерден сырткары жарандыкты, укук жөндөмдүүлүктү, укуктук макамдын принциптерин жана кепилдиктерди кошуу менен аны дагы да кеңейтти [6, с.114].

Ошентип, жактын укуктук макамы түшүнүгү жана анын укук субъективдүүлүк менен катышы илимий адабияттарда өтө көп түрдүү айтылууда.

Өзүнүн мазмуну боюнча бизге А.Ю. Якимовдун позициясы жакын. Ал укук субъектиси деп абстракттык юридикалык укуктардын жана милдеттердин анык бир көлөмүнө ээ болгон абстрактуу жакты (физикалык же юридикалык) түшүнөт [7, с.6].

Автор укуктук макам укук субъекти түшүнүгүнө тиешелүү жана мазмунунун туруктуулугу менен мүнөздөлөт деген тыянакка келет. Укуктук абал болсо мазмунуна дайыма өзгөрүп туруучу укук жана милдеттердин жыйындысы кирген укуктук мамилелердин субъекти түшүнүгүнө тиешелүү. Башкача айтканда, укуктун абстрактуу субъектинин макамы укукта бекитилген укук жана милдеттердин жыйындысы менен мүнөздөлөт, ал эми анык жактын укуктук абалы “потенциалдуу укуктар жана милдеттер (укук мамилелердин-моделдердин бар экендиги менен шартталган) менен жана дагы чыныгы укуктар жана милдеттер (укуктук мамилелердин-мамилелердин бар экендиги менен шартталган) катары аныкталат [8, с.7-10].

Ошентип, бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамы абстрактуулугу менен мүнөздөлөт жана өзү аркылуу укукта бекитилген юридикалык укуктардын жана милдеттердин жыйындысын түшүндүрөт. Бул макам тиешелүү укуктук ченемдерди өзгөртүү жолу менен өзгөрүлүүсү мүмкүн. Мисалы, анык бир жак-

тын (мисалы “К”), анын ичинде бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактын да укуктук абалы жекечелиги менен мүнөздөлүп, тигил же бул юридикалык фактыларга көз каранды түрдө өзгөрөт.

Биздин көз карашта, укуктук макам өз ичине аны мүнөздөөчү катары гана болгон укук субъективдүүлүктү камтуусу мүмкүн эмес. Мындан сырткары, биз тараптан укук субъективдүүлүк жактын укуктук мамилелердин субъекти болуу, анык бир макамдын ээси болуу мүмкүнчүлүгү катары аныкталат, б.а. укук субъективдүүлүк укук субъективдүүлүктү ишке ашыруунун өзүнчө бир тепкичи болуп саналган укуктук макамдын алдынан келет.

Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жак катары болгон жактын укуктук макамы Кыргыз Республикасынын Жазык-Процестик Кодекси, Кыргыз Республикасынын Кылмыш-жаза Кодекси, Кыргыз Республикасынын Жаза-Аткаруу Кодекси тарабынан аныкталат. Бирок көп даражада алардын укуктук макамы “Кылмыш жасаганга шектүүлөрдү жана айыпталуучуларды камакта кармоо жөнүндөгү” мыйзамында бекитилген. Аталган жактардын укуктары бул мыйзамдын экинчи бапында, ал эми негизги милдеттери 36-беренесинде камтылган.

Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактын укуктук макамы “Кылмыш жасаганга шектүүлөрдү жана айыпталуучуларды камакта кармоо жөнүндөгү” мыйзамынын беренелеринде калыптанган.

Бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамын талдоо менен төмөнкү жыйынтыкка келсек болот:

- жактын укуктук макамы түшүнүгү жана анын укук субъективдүүлүк менен катышы илимий адабияттарда өтө көп түрдүү жана бирдиктүү берилген эмес. Бул нерсе бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактардын укуктук макамы абстракттуулугу менен мүнөздөлөт жана өзү аркылуу укукта бекитилген юридикалык укуктардын жана милдеттердин жыйындысын түшүндүрөт. Бул

макам тиешелүү укуктук ченемдерди өзгөртүү жолу менен өзгөрүлүүсү мүмкүн;

- кылмыш жасаганга шектүүлөрдү жана айыпталуучуларды камакта кармоо жөнүндөгү” мыйзам, ал жөнгө салып жаткан мамилелер укуктун түрдүү тармактарына, анын арасында жарандык укукка да тиешелүү болгону менен, өзү жарандык мыйзамдуулуктун курамына кирбейт, комплекстүү болуп саналбайт жана спецификалык белгилерге ээ эмес. Маанилүү белги болуп, бул Мыйзамдын кылмыш жасаганга шектүү жана айыпталуучу жактарды эркинен ажыратуу менен байланышкан дал жазык-процестик мажбурлоону аткаруу жараянында жана алкагында ишке ашуусу саналат.

- бөгөт коюу чараларын колдонуу тартибинде камакка алынган жактар укуктук макамга ээ болушат, башкача айтканда укуктарды ишке ашырышат, Кыргыз Республикасынын бардык жарандары менен тең катарда милдеттенмелерди алып жүрүшөт, анткени камакта кармалуучулар соттун мыйзамдуу күчүнө кире элек өкүмү болмоюнча кылмыш жасаганга айыпталуучу деп тааныла элек болушат. Бирок каралып жаткан жактардын укуктарын ишке ашыруусу мыйзам актыларында каралган учурларда жана көлөмдө чектелет.

Колдонулган маалымат булактары:

1. Матузов Н.И., Малько А.В. Теория государства и права. - Учебник. М., 2001. - С. 388.
2. Марченко М.Н. Теория государства и права. Учебно-методическое пособие. - М., 2001. - С. 263.
3. Бутылин В.Н. Конституционные основы правового положения личности. - М., 1995. -С. 5.
4. Бегичев Б.К. Трудовая правоспособность советских граждан. - М., “Юрид.лит.” - С. 64, 74.
5. Витрук Н.В. Основы правового положения личности в социалистическом обществе. - М., 1979. - С. 115.
6. Воеводин Л.Д. Конституционные права и обязанности советских граждан. М., Изд-во МГУ. - С. 9, 97-98, 114.
7. Якимов А.Ю. Макам субъекта права (теоретические вопросы) // Государство и право. 2003.- № 4.- С. 6.
8. Якимов А.Ю. Статус субъекта права (теоретические вопросы) // Государство и право. 2003. -№ 4.- С. 7-10.

Рецензент: к.ю.н. Орозов Б.С.